

ספר חסד לאלפים

הידושי דינים
על סדר השולחן ערוך מסודרים
דקדוקי הלכות
בתוכחות מוסר מאירים כספירים

למור חסידא ופרישא מאור הגולה
רבה דעמיה ומדברנא דאומתיה
כמוהר"ר אליעזר יחזקאל בהר"ר יצחק זצוקלה"ה
מחבר ספר "פלא יועץ" ושאר ספרים יקרים

סדרתי וערכתי בחמלת ה' עלי
יוסף מרמורשטיין

תשס"ז

חסד לאלפים

© כל הזכויות שמורות

נדפס בישראל
תשס"ז - 2006

עריכה ועימוד:
א.י.ש.

עיצוב: חיים מושקין

BETH DIN ZEDEK
OF THE ORTHODOX
COMMUNITY JEWISAH
JERUSALEM ISRAEL
26 STRAUSS ST.
P.O.B. 5006 TEL. 02-6246345 FAX 02-6221317

בית דין צדק
לכל מקהלות האשכנזים
שע"י "העדה החרדית"
פעיה"ק ירושלים תובכ"א
רח' שפראום 26 / א
5006 תל. 02-6252808 פאקס 02-6221317

בס"ד

י"א שבט תשס"ו

הסכמת הגאווה"צ חברי הביד"צ שליט"א

הובא לפנינו הספר החשוב והיקר "חסד לאלפים" אשר חיברו הרב
הגאון הקדוש רבי אליעזר פאפו זצוק"ל, בעל מחבר ספר המפורסם "פלא
יועץ" ועוד, והוא ליקוט הלכות לפי סדר סימני השו"ע בתוספת מנהגים
וסעמים הכתובים בטוטר"ד ובלשון צח ונקי ומוכן לכל, והנה המו"ל הרב
יוסף מרמורשטיין שליט"א זכה לחדש הספר ולהזריח אורו, והוסיף מעלות
רבות וחשובות באותיות מאירות עינים ומנוקדות, וגם לרבות הוספת
מדאי מקומות, ומנופה משיבושים שנפלו בדפוסים הקודמים.

לכן טוב עשה בעמיו, ונתגלגל זכות ע"י זכאי, כי עי"ז ירבו המעיינים
והלומדים בספר הקדוש הזה, וידינו תיכון עמו, וישר כוחו וחילו לאודייתא,
וזכות המחבר תגן עליו שחפץ ה' בידו יצליח ויחזקוהו השי"ת ויאמצוהו
להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך נחת והרחבת הדעת, עדי נוכח לראות
בישועת ובגאולת כלל ישראל בביאת גוא"צ בב"א.

הכו"ח למען הרמת קרן התורה, הביד"צ דפעיה"ק ירושת"ו

נאם
נאם
נאם

**יוחק בספר המשתדל בכל כוחו
להוצאת הספר הקדוש הזה**

הרב יוסף בן אסתר הי"ו

להצלחת הילדים:

**אליה, אסתר, יעל, יצחק, שרה, רחלי
ומור אבי אליהו בן רבקה ומרת אימי אסתר בת שרה
ובנותיהם: רבקה וב"ב, גלית וב"ב**

ישלח להם הקב"ה רפואה שלמה ויצליחו בכל מעשה ידיהם

ולעילוי נשמת

**רבי שמעון בן מסעוד נלב"ע י' כסלו תשל"א
מרת שמחה בת רבקה נלב"ע כט' שבט תשכ"א**

**יוסף בן מוזל נלב"ע טו' אדר תש"מ
רבקה בת שמחה נלב"ע ז' אדר תשנ"ט**

**ידידיה בן רחל נלב"ע יא' סיון תשל"ג
שרה בת הוסני נלב"ע יג' תשרי תשס"ג**

ת . נ . צ . ב . ה .

סימן א

דין השכמת הבקר

א. יתגבר כפארי לעמד בבקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר. בזה תלוי כל הנהגות שיתגבר כפארי לקיים כל דבר טוב ולמשך ידו מעשות כל רע, וצריך גבורה לשבר תאוותו ולהלחם עם יצרו העומד על ימינו לשטנו, ואם בכל השעות אמרו (מכילתא, טז, ב) בעדנא דיצור הרע לית דמדכר ליצור הטוב, על אחת כמה וכמה בעת קומו משנתו שהוא מטמטם בשנה ולא זכר האיש המספן מה חובתו ויעשנה, ויצר סמוך מסיתו הסת ומפיל עליו עצלות וכבד רב בחרף מפני הצנה ובקיץ מפני שלא שבע בשנה, או מפני שאין לו גר מוכן, או אומר לו שכב עוד מעט עתה תקום פי עוד חזון, עד שחוטפתו שנה ונמצא ישן כל הלילה, או גם מאבד תפלה בצבור, ומאחר שבתחלת היום תוקפו יצרו, אף בו ישוב יתפך ידו כל היום מרעה אל רעה יצא, ויתגבר עליו יצרו ויעשה בו את אשר זמם, פי עברה גורת עברה ואמרי אנשי מן השחר נראה טוב היום, הנה פי כן האיש החפץ חיים בתחבולות יעשה מלחמה, ויקבל עליו בכל תקף שתקף שיעור משנתו יקום בנריות לעבודת בוראו, ואם יעבור יקנס עצמו באיזה ענוי וסגוף באותו יום, או לתן איזה פרוטות לצדקה, על כגון זה אמרו (נכאשית כג טו), קדמה לרשיעה עד דלא יקדמנה, זאת תורת האדם הרוצה לנצח יצרו ולעבד את יצרו.

ב. על כל פנים לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפלל. רצה לומר, דלא מבעיא שלא יאבד תפלה בצבור כי הוא מאבד טובה הרבה, אלא אפלו אם הוא מכרח להתפלל ביחיד, לא יאחר מלהתפלל בזמן שהצבור מתפללים כי אז הוא עת רצון.

ג. 'שויית ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, פי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, פשיכתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקורביו כדבורו במושב המלך, כל שכן כששים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (יחמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה מיוחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד. אשרי אנוש יעשה זאת שיציר שם הו"ה תמיד כנגד עיניו יהו"ה בנקוד

יראה, שהוא תועלת גדול לענין היראה כמו שכתוב משם האר"י ז"ל (שער כוח סקודס יחוד כ"א), אך מה נעשה כי הן בעון לבנו בל עמנו ושכחנו שם אלהינו, אבל על כל פנים את אשר בלחנו לעשות נעשה ושם אלהינו נזכר בפעם בפעם כאשר נוכל, וכל פעם ופעם עולה לחשובו.

וזה כלל גדול בכל מידי דמיטב, שלא בשביל שאינו יכול לעשות הכל כדמביעי לה למעבד יתנאש לגמרי מעשות טוב וממשיך ידו ברע, אלא יבחר הרע במעוטו ואשר בלחנו לעשות טוב יעשה, ובראות ה' השתדלותו הוא יהיה בעזרתו שיצא ידי חובתו, וגדר גדול לענין זה וכזה, שיכתוב בנר שם הוי"ה בכתב אשורית בנקודות יראה, ויהא מנח אצלו במקום ישיבתו, וכזה יהיו עיניו תמיד אל ה', וראיה מביא לידי זכירה (מנחות מג, ב).

והן אמת שאם ירצה האדם לצייר תמיד כאלו מנח לפני מלך רם ונשא איוס ונורא לא יוכל עמוד, כי אין אנחנו מלאכי השרת רק בשר ודם אנחנו, וכל אדם עושה דברים ותנועות כשהוא לבדו ומרחיב פיו בהיותו עם אנשי ביתו, מה שלא היה עושה בפני אדם נכבד כל שכן בפני מלך רם ונשא, ובודאי שגם הקדוש ברוך הוא לא בקש זאת מידינו, והוא מרשה אותנו שנעשה רצוננו ולא נצער עצמנו מאחר שאנחנו תדיר עומדים לפניו, רק בשעת התפלה ולמוד התורה צריך שנכון לקראת אלהינו, וכן על השלחן אשר לפני ה' צריך לישוב בדרך כבוד, אבל בשאר היום נתנה רשות לישוב ולדבר פרצון איש ואיש, רק מה שצריך לצייר היותו לפני מלך רם ונשא הוא לענין שתהיה יראתו על פניו תמיד לבלתי נחטא לא במחשבה ולא בדבור ולא במעשה, ובעבור שנהיה תמיד נכנעים בתכלית ההכנעה כאשר יאות ליתוש כלי מלא בוישה כעומד לפני מלך רם ונשא, וכזה יהיה עניו תמיד.

וידוע מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (ערכין טו, ב) ענוה גדולה מכלם, וצריכה רבה. ובפרט בעת היותו מן הנעלבים אז צריך להתחזק לחשב היותו לפני ה', ולקיים בעצמו קרא פדכתוב (מהל"ס לה, יז) ואני כחרש לא אשמע כו' כי לך ה' הוחלתי אתה תענה ה' אלהי, ומלבד מצות היראה וההכנעה הנמשכות מזכירת ה' והיא גופה מצוה, כמו שנאמר (דברים ח, יא) השמר לך פן תשפח את ה' אלהיך, וכתוב (ויקרא יט, ז) אל תפנו אל האלילים, פרושו רבותנו ז"ל (שבת קמט, א) אל תפנו אל מדעתכם, עוד בה שכתבו המקובלים וכמדה לי דאיתא נמי במאמר רבותינו ז"ל, שאם האדם עיניו [שם] אל ה', גם ה' נותן עיניו בו להשגיבו ולהשגיח עליו, למה הדבר דומה לאדם שיש מראה לפניו שאם הוא מסתכל בצורה שבמראה גם הצורה שבמראה מסתכלת בו, ואיתא בזהר הקדוש (מ"א דף קכ"ב, ב)

שאל המקום אשר יהיה מחשבת האדם שם תנוח נשמתו באותו פרק, אם בקדשה קדוש יהיה, ואם להפך, להפך. לכן השמר לך מהרהורים רעים ובחרת בתיים.

ד. לא תבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך גם בהצנע לכת. הנה אם יוכל האדם לעשות כל מעשיו בהצנע מה טוב ומה נעים, פי נכרים הדברים שמעשיו לשם שמים ואין עין הרע שולט במעשיו ונצול מחלי הגאווה, ומהיות נהנה בדברי תורה ומרבה חכמה פדכתוב (משלי יא, ט) את צנועים חכמה, צא ולמד גדל מעלת הצניעות עד שנאמר עליה (מכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך, אמנם יש אפן שצריך לפרסם קצת מעשיו כגון אם חושש שידברו עליו תועה בחשבכם דכי היכי דמבעי לה למעבד לא עבד, אז חייבא רמיא עליה לאודועי נפשה פי זו וישר פעלו כדי להיות נקי מה ומישראל, וכן אם מפרסם מעשיו לשם שמים כדי שממנו יראו וכן יעשו גם זה טוב, אבל בלאו הכי צנוע מעלי.

אך אם לא יוכל לעשות בהצנע, אז יש חלוק, שאם הוא תלמיד חכם או מפרסם בחסידות שכל העם עונים אחריו מקדש ולא מחזי כיוהרא, אז יכול לעשות מלי דחסידותא אפלו בגלוי אם לא יוכל עשות בצנעא, אמנם אם אינו מפרסם בחסידות ומלעיגים עליו ולא יוכל עשות בצנעא, אז צריך פלס ומאזני משפט, שאם הוא מידי דאסורא או עשית איזו מצוה דלא זיהרי בהו אנשי ואין להם על מה שייסמכו אז לא יחוש ולא יתבייש מפני המלעיגים, רק יעשה מעשיו לשם שמים והמלעיגים ישאו עונם, אמנם אם הוא מידי דחסידותא או שאינו מצוה חייבית כל כך, או שהוא אסור קל שיש להם לרבים שאינם נזהרין על מה שייסמכו, אז יחשב הפסד מצוה שהוא מפסיד בנתנו מקום לרבים לחטא ולהלעיג עליו אינו שוה כנגד שכרה, ולכן אמרו (נכוח טו, ט) לא כל הרוצה לטל את השם יטל, ואמרו (מנחות נט, א) פעמים שבטולה של תורה זהו קיימה, ויקים בעצמו (תהלים קא, ט) אתה לך בתם לברי בקרב ביתי, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

כל פי הא צריך עצת חכם אשר בעצתו ינחנו מה יעשה וממה יחדל, הכל לפי מה שהוא אדם ולפי המקום ככה יעשה רצונו של מקום, ובדבר שצריך לעשותו ושלא לחוש למלעיגים יתחזק מאד, פי אם יתבייש מבני אדם וימנע מעשות מה שמטל עליו לעשות על פי התורה, אוי לה לאותה בושה שיינע לו לעולם הבא בפני אלפי רבבות מחנות קדושים, מוטב לו לאדם שיקראו לו חסיד שוטה כל ימיו ואל יהי רשע לפני המקום שעה אחת? (ערוך פ"ה מ"ו), ואדרבא

יֵעָרֵב לוֹ לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר שְׁמַלְעִיגִים עָלָיו, כִּי גָדוֹל שְׂכָרוֹ לְפִי הַלְעָג הַשְּׂאֲנָנִים, וַיֹּאמֶר אָדָם אֲנִי אֶהְיֶה תָם וַיִּצְחָקוּ בְּנֵי אָדָם, אֲנִי אֶעֱשֶׂה נְחִת רוּחַ לַיּוֹצְרֵי וַאֲיֹכּוֹל וְאֶחָדִי לְעוֹלָם הַבָּא וַיִּרְאוּ שׁוֹנְאֵי וַיִּבְשׂוּ, אַךְ בַּתְּנַאי שְׁלֵא יִתְקוּטֵט עִם הַמְּלַעֲיָגִים, רַק לֵימָא לְהוּ בְּנִיחוּתָא בְּנֻעַם שִׁיחַ: כִּף הִיא חוֹכְתַנּוּ וְכִף נְאָה לָנוּ שְׁלֵא לַעֲבַר עַל דַּעַת קוֹנְנּוּ, וְכַהֲנֵה דְכָרִים טוֹבִים אוּלַי יִשְׁמְעוּ וַיִּשׁוּבוּ, הַשּׁוֹמֵעַ יִשְׁמַע וְעָלָיו תְּבוּא בְּרַכַּת טוֹב.

(א) אָמַר הַבּוֹ, מִי שְׁעוּשָׂה דְבַר מַצּוּה וְחִסְדוֹת וּמִתְנַרָא מִפְּנֵי הַמְּלַעֲיָגִים, אוֹ אֶפְלוּ שְׂאֵין מַלְעִיגִים וְרוּצָה לְהַסְתִּיר מַעֲשָׂיו, מִתַּר לְשִׁנוֹת (לכּ חייס סי' ה), כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ בְּגִמְרָא (כ"מ כג, ז) בַּתְּלַת מְלֵי עֵבִידֵי רַבְּנָן דְּמִשְׁנוּ כו', וְאֲנִי אוֹמֵר שְׂאֵם יוֹדַע שְׁהִיא מַלְתָּא דְּעֵבִידָא לְגַלוּיָהּ וּמִשְׁנָה בַּהּ בְּדַבְרֵי שְׂקָר הָרִי זֶה עֲנִנָה פְּסוּלָה וְעַצַּת יִצְרַר הָרַע, וְאֲשֵׁרִי אִישׁ יִכְלַל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפֵּט לַעֲבַד עֲבוֹדָתוֹ תְּמָה בְּשִׁלְם שְׂבַפְּנִים, וְעַל הַכֹּל צְרִיךְ פִּלְס וּמֵאֲזִי מִשְׁפֵּט כְּנֻזְרָא לְעִיל. (ב) נִסְתַּפְקֵתִי בְּמִי שְׁהִיהַ מִתְעַנֶּה וַיִּקַּר מִקְרָהוּ לְלַכַּת לְבֵית חֲבֵרוֹ וַיִּבִּיאוּ לְפָנָיו אִיזָה דְבַר לְאָכַל וְחֲבֵרוֹ יִצָא לְחוּץ, וְהוּא דְבַר לַח שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהַצְנִיעוּ בְּחִיקוֹ, אִם מִתַּר לְהַשְׁלִיכוֹ לְאִשְׁפָּה כְּפִי לְהַסְתִּיר תַּעֲנִיתוֹ, שְׂמָא אֲסוּר מְשׁוּם דְּקַעֲבַר בַּל תִּשְׁחִית, אוֹ דְלִמָּא זֶה כְּמוֹ הוֹצָאָת מַצּוּה יַחֲשָׁב, וְכְמוֹ שְׂאֵמְרוּ (שְׁכַח קכט, ז) בַּל תִּשְׁחִית דְּגוּפָא עֲדִיף, הִכִּי נְמִי נְאָמַר בַּל תִּשְׁחִית דְּהַעֲלַם מַצּוּה עֲדִיף.

ה. בְּשִׁכְבוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹ יִדַּע לְפָנָי מִי הוּא שׁוֹכֵב, וּמִיָּד שִׁיעוֹר מִשְׁנָתוֹ יָקוּם בְּזַרְזוּת לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ יִתְבַּרְךְ. רְצָה לוֹמַר בְּשִׁכְבוֹ יִתֵּן אֶל לְבוֹ לְפָנָי מִי הוּא שׁוֹכֵב, וַיַּחֲשָׁב מִחֻשְׁבוֹת טְהוּרוֹת הַמַּעוֹרְרוֹת אֶת הָאָדָם לְהַתְגַּבֵּר לַעֲמֵד לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ, וְזֶה יִהְיֶה לוֹ בְּעוֹזְרָיו שִׁיתְעוֹרֵר, וְשִׁמִּיד שִׁיעוֹר יָקוּם בְּזַרְזוּת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁפָרְשׁוּ בְּמֵאֲמַר דְּוֹד הַמְּלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלֹום (תְּהִלִּים סג, ז) אִם זְכַרְתִּיךְ עַל יְצוּעֵי, אִזּוּ בְּאִשְׁמוּרוֹת אֶהְיֶה כִּךְ. (ג) אָמַר הַבּוֹ, כְּתִבוּ הָאֲחֵרוֹנִים בְּשֵׁם הַזֶּהֱרַר (ח"א 97 עב, א) אֵל יֹאמֶר הָאָדָם הַנְּנִי שׁוֹכֵב בְּמִטָּתִי וְאֶלְמֵד, אֶלָּא צְרִיךְ לַעֲמֵד וַיִּלְבֵּשׁ כְּרֵאוֹ מִשׁוּם הַכּוֹן, וְאִם אֶפְשֵׁר שִׁיקוּם עַל רַגְלָיו כְּפִי שְׁלֵא יְבוֹא לִיַּדֵי שְׁנָה טוֹב מֵאֵד (חֵלִיָה רַכַּח ס"א). (ד) אִף עַל פִּי שְׁצַרִיךְ לְקוּם בְּזַרְזוּת בְּלֵי עֲצֻלְתֵּימִס, מִכֹּל מְקוּם קֵדָם קִימָה יִשְׁהָה מַעֲט וְלֹא יַעֲמַד פְּתֹאם, דְּאָמְרוּ בְּגִמְרָא (שְׁכַח קכט, ז) חֲמִשָּׁה דְּבָרִים קְרוּבִים לְמִיתָה: אֶכֶל וְעַמֵּד; שְׁתָּה וְעַמֵּד; יִשׁוּ וְעַמֵּד; הַקִּיז דָם וְעַמֵּד; שְׁמִשׁ מִטָּתוֹ וְעַמֵּד. אֲשֵׁר עַל כֵּן יִשְׁהָה מַעֲט וְאַחַר כִּף יָקוּם (חֵלִיָה רַכַּח ע"ט).

ו. רְאוּי לְכֹל יִרָא שְׁמִים שִׁיְהֵא מִיַּצַּר וְדוּאָג עַל חֲרַבָן בֵּית הַמְּקַדָּשׁ. עֲנִין הַצַּעַר הוּא עַל מַה שְׁעָבַר, וְדוּאָגָה עַל אֲרִיכוּת הַגְּלוּת, שְׁפַל דוֹר שְׁלֵא נִבְנֶה בֵּית הַמְּקַדָּשׁ בְּיָמָיו כְּאֵלוֹ נִחַרְבַּ בְּיָמָיו (סוּח"ט הל"ז), וְזֶה רְאוּי לְכֹל אָדָם, אֶלָּא שְׁלֵא יוּכַל לְקַיֵּם זֹאת כִּי אִם מִי שְׁהוּא יִרָא שְׁמִים, שְׁפָאֲשֵׁר יִרְצָה לְהַתְעוֹרֵר לְדוּאָג וְלְהַצְטַעַר יִהְיֶמוּ מַעֲזוֹ לוֹ וַיִּצְטַעַר צַעַר בְּנִפְשׁ, מִשׁוּם דְּאִף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא תָזִי מְזֻלָּה תָזִי צַעַר הַשְּׁמִים וְאֲזִנִּיו תִּשְׁמַעְנָה קוֹל בְּרָמָה נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחַל מְבַכָּה, אִי אֶפְשֵׁר שְׁלֵא יִצְטַעַר, אֶכֶל הָאִישׁ אֲשֵׁר אֵין יִרְאֵת אֱלֹהִים לְנִגְדַּ עֵינָיו, עֲוֹנוֹתָיו מְבַדִּילִים

בינו לבין אבינו שבשמים, ורוצה להצטער ולהתעורר בבכי כדת מה לעשות, אך מה יעשה כאשר לבו לא יחיל בקרבו, על כל פנים כל אדם אינו חייב אלא כשעורו, את אשר בכחו לעשות יעשה, יתן את קולו בבכי וקול יללה, כי ה' שומע קול בכית עמו ישראל ברחמים, ואחר סדר תקון רחל יאמר: אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון אלהינו ברחמינו הוא ינחמנו ויחדש עלינו מלכותו מהרה. (ה) אמר הנו, בחצות הלילה יבקש רחמים על גלות השכינה וגלותנו, ובסוף הלילה יבקש על צרכיו, (וכנטי פר' כנאשית). (ו) אין לומר סליחות ולא שלש עשרה מדות קדם חצות לילה בשום פנים בעולם, חוץ מליל יום הכפורים (סער הכוונות דף נב).

ז. טוב מעט תחנונים בכונה מהרבות בלא כונה. וכן לענין למוד התורה, הא דמשמע שההרבה בלא כונה גם כן טוב, אלא שהמעט בכונה טוב ממנו, זהו בדליקא אלא חסרון כונה, אבל על כל פנים אומר התבות בתקונו בשפה ברורה, אבל אם הוא רץ ומדלג כאיל באפן דקרי חדא ופארי תלת, אז נאמר עליהם (יכמיה כג.) ויתדי מרוצתם רעה, וענוש יענש על אותו למוד ועל אותם תחנונים, כי יאמר ה' הקריבהו נא לפחתך דבור כנה הירצה או הישא פניך, ומה נואלו האנשים האלו שדוחקים עצמם ללמד או להתחנן ויגיעם לריק ולקבל ענש באפן שהעדר טוב ממציאות הרע, וגדר שלא לבוא לידי מדה זו הוא, שלא יקבל על עצמו ללמד תורה הרבה בקביעות שאז כשיש לו שעת הקצר הרצים יצאו דחופים בדבר המלה, אבל יעשה זאת שבכל עת שהוא פנוי ללמד או יתחנן כאשר יוכל אם מעט ואם הרבה שאין הקדוש ברוך הוא מונה דפים אלא שעות.

ח. טוב לומר פרשת המן ופרשיות הקרבנות בכל יום. וכתב בספר הישר לרבנו תם שהקורא פרשת המן שנים מקרא ואחד תרגום בכל יום מבטח לו שלא יחסרו מזונותיו, וכן טוב לקרות פרשת העקדה ואחר פונת הלב הן הדברים. (ז) אמר הנו, כשיאמר פרשת העקדה יכון בפסוק ויעקד את יצחק בנו, שיעקד הקדוש ברוך הוא ויקשר כל המדברים קטגוריא על ישראל למעלה, ושלא יקטרגו בשעת התפלה, ואם אומר פרשת העקדה בכונה, יכפר עונו אם שם בתשובה שלמה (אליה רבה סק"ז), וכן הוא לקמן סי' נ' סק"ג). (ח) כשקורא פרשת העקדה, יכון להזכיר זכות האבות לפני הקדוש ברוך הוא, וגם להכניע יצרו לעבודת השם יתברך כמו שמסר יצחק נפשו, ובעת קריאת פרשת המן יזכר ויאמין שכל מזונותיו באים לו בהשגחה מהשם יתברך, וטעם לקריאת פרשת הקרבנות משום דאיתא בגמרא (תענית כז.) כי שישאל מתקיימים בעולם בזכות הקרבת הקרבן, ובזמן שאין בית המקדש קיים, כל זמן שקורין בספר מעשה הקרבנות חשוב להם כהקרבת קרבן (כסא אליהו סק"ב).

ותשוב טוב לקרות הקרבנות אחר תפלת שחרית קדם תפלת המנחה, שכן כל הקרבנות היו קרבין אחר תמיד של שחר קדם תמיד של בין הערבים,

אך אם אין פנאי מספים עמו יקרא בעת שהוא פנוי, שפמו שחשוב קריאתו כאלו הקריב אותן במקומן כף יהא חשוב כאלו הקריבם בזמן, וכן מה טוב לקרות בבית הפנסת דוקא שהוא מקדש מעט, ויש הרבה סדרי למודים ותחנונים שנהגו בהם שלמים וכן רבים, אך כבר כתבו המפרשים שלא נאמרו כל השעורין וכל הקריאות הללו כי אם לכל המון ישראל שאין להם חלק בכינה, אבל מי שחננו ה' שהוא תלמיד חכם או יודע ספר, יפנה לבו ללמד חכמה ומוסר פי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה, ויפה תלמוד שמביא לידי מעשה (מיוזין מ, ט), ולכן אף מי שהוא תלמיד חכם שעוסק בנגעים ואהלות, יקבע ללמד בכל יום איזה שעור בספרי מוסר פי צריך לו יותר, כי כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו (סוכה נב, ט), ושגגות נעשות לו כדונות, וצריך שיאזר חיל בקריאת תוכחות מוסר שהם תבלין ביצר הרע.

ומזב לגבר שיהא ידו בכל לפחות פעם אחת בכל ימי חייו, שילמד כל העשרים וארבעה [ספרים] וכל הששה סדרים משניות, ותלמוד ומדרשים וזהר הקדוש ופוסקים, וכל למוד ולמוד הוא חשוב מאד ובונה בשמים עליותיו, לכן ירא שמים יוצא ידי כלם, רק אזהרה שמענו מהאר"י ז"ל (עני המלוות ואמתן 97 טו) שלא לקרות מקרא בליה כי אם בליל הששי אחר חצות או בליל שבת קדש, אך אין ראוי לגלות זאת לעמי הארץ שאין יודעים לקרות פי אם מקרא, ויותר טוב שיקראו מקרא ולא יהיו יושבים ובטלים. ובלמוד תהלים יש מי שאומר שאין להקפיד, שאינו חשוב מקרא אלא שירות ותשבחות, ודוד המלך עליו השלום אמר (תהלים קיט, טז) חצות לילה אקום להודות לך, ויש מי שאומר דהאדנא דהקבע בתוך העשרים וארבעה [ספרים] חשוב מקרא, ולכן מי שחננו ה' יצת, יבחר לו למוד בלילה משניות וזהר הקדוש ספרי אגדה דינים וכיוצא.

ולמוד סדר הקרבנות הפליג מאד בשבחו בספר זהר הקדוש (פר' ויקהל, 97 כח), שהוא מועיל מאד לסלק כל המקטרגים והמשטינים מעלינו, אך בתנאי פי יתן את רוחו אליהן לכוון בהם בכונה ורעותא דלבא, אבל הלמוד בלא כונה כגוף בלא נשמה, וראוי לכל ירא ה' אפלו מי שתורתו אמונתו שיקרא אותם בכונה בחדש אלול ועשרת ימי תשובה, כי השעה צריכה לכה אשר יבואו בני האלהים להתיצב על ה' רבים קמים עלינו, וצריך להקדים קריאת הקרבנות שהם כתרים בפני הפרענות (ואני הנהגתי לקרותם בצבור קדם תפלת מנחה), וכן ראוי בימים האלו ובכל ימות השנה גם פן אפלו למי שתורתו אמונתו, שישפך שיחה ידרש סליחה ויתפלל על חפצי שמים בליה לראש אשמורות, פי תכלית תורה תשובה ומעשים טובים, ואלמלא תשובה אין תורתו רצויה כי לרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי, והן בעון דלוננו מאד וחסרנו כל טוב, על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים המתרצה ברחמים ומתפייס בתחנונים ושומע תפלת כל פה.

ט) אמר הבן, מי ששגג וחיב קרבן, צריך שירשם על פנקסו, כדי שאם יזכה ויבנה בית המקדש בימיו יביא חטאת, וצריך לרשם גם בן במה ששגג (יד אליהו מלובלין סי' כט). **י) מי** שאינו קורא בסדר הקרבנות כדי שלא להתבטל מלמודו טוב שיאמר נסח זה: יהי רצון מלפניך שיהיה מרצה לפניך פאלו הקרבנו כל קרבנות כפרתנו הכתובים בתורתך וכל הקרבנות כלם, וכתוב (ויקרא ז, לו) זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבוח השלמים (מחרי לב ח"א סי' א). **יא) אסור** לומר מעמדות ותחנות בפסוקי דזמרא או בשעה ששליח צבור חוזר התפלה (אליה רבה סק"ו). **יב) כשאומר** ושחט אתו כו' צפנה לפני ה', יכונ בעקדת יצחק ויעלה זכרונו לטובה לפני השם יתברך (סס סק"ד). **יג) מי** שנעשה לו גס ראוי לו שיקרא פרישת תודה (מיי אדם כלל סה סעיף 7 משם השל"ה).

מ. הרב של"ה (מסכת חולין, נדך חיים ד"ה ו"ל תולעת יעקב) כתב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבקר הן בערב, העומד על המשמר בקל יכול לקיים דבר זה, פי יש מקומות שמתפללים ערבית בעוד היום גדול, ואחר ערבית מתנועדים יחד שנים שנים לרעות את עצמן בשוקים וברחובות ובפתחי החצרות, ודבר ידברו איש אל רעהו דברים אסורים או דברים של מה בכך ומאבדים טובה הרבה, לא כאלה חלק הגרא את דבר ה', אלא ירוץ לבוא הביתה לעשות מלאכתו מלאכת שמים כאשר תשיג ידו שעור משניות או זהר הקדוש או הלכות פסוקות, וידוע דחייב קביעות עתים לתורה הוא בין ביום בין בלילה לקיים מה שנאמר (וישע א, ח) והגית בו יומם ולילה, ולכן כל אדם יקבע לעצמו ללמד איזה שעור דבר תורה בתחלת הלילה כמו שיש קביעות בתחלת היום סדר למוד חק לישראל, בן יקבע בתחלת הלילה ולא יעבר אפילו בלילות הקצרים.

ואני נהגתי לקבע למוד על השלחן בריתא דאמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחרבה כו' (ברכות ג, א), רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה (סס), יהודה בן תימא אומר כו' (אבות פ"ה מכ"ג), רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד כו' (סס פ"ג מ"ד), רבי חנניא בן עקשיא אומר (מכות כג, ט), ובשבתות ובמועדים אני קורא בריתות מעניני דיומא קדם יהודה בן תימא. והנה לחבר לילה ויום בתורה בבקר, רב העולם אין יכולים לקיים זה אלא בחרף שהלילות ארפים, והלואי וירא שמים יהא זריו ונשפר שיקדים לבדק נקביו באפן דלא יחבר לילה ויום בהיותו בבית הפסא פי אם בתורה ותחנונים. **יד) כל** המברך בעמוד השחר עת שמשוררים הפוכבים והמלאכים, מתקיימת הברכה אפלו ברכה דכל אדם, (מדכר קלמות מערכת ב אות י).

י. עוד כתב הרב של"ה (סס ד"ה ונלאה בעיני) מיד כשנעור יטל ידיו, ובזה ינצל מהוצאת שכבת זרע, וכל שפן אם אינו רוצה לישן אף שנשאר משכב, כל בעל נפש יחרד וילפת מאסור הוצאת שכבת זרע לבטלה, לכן יעמד פגבר ויתגבר

לקיים את זאת, ומצוה גוררת מצוה שיעמד לעבודת בוראו ולא יהא מתגלגל במטה ולא יתגרה בשנה, ובפרט אם צמא לשותות מים בתוך הלילה יאגס וידחק עצמו לטל ידיו מפני הפרכה, ובמקום אגס גדול יהרהר הפרכה בלבו.

יא. זמן תקון חצות היותר מספם לדעת האר"י ורב פוסקים הוא שתיים עשרה שעות אחר חצות היום בין בקיץ בין בחורף, ומעלת קימת חצות פי רבה מפני בזהר הקדוש (פ"י ויג"ט דף ק"ז; ויקרא דף י"ג, ודף כ"א), אשרי אגוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה. (טו) אמר הבן, וצריך שיהיה חכם הרואה את הנולד שלא יצא שכרו בהפסדו, שאם לא יוכל עמוד ומתנמנם בעת קריאת שמע ותפלה, יותר ממה שהוא מרויח הוא מפסיד, כמו שכתב הפנסת הגדולה בהגהות הטור (סי' תרי"ט) עין שם, ולכן צריך שלא יאגס בשנה יותר מדי, אלא זו היא דרך ישרה, יתאמץ מאד לקום בחצות לילה דוקא ולא יעבר, ויאמר הסדר וילמד מעט, ושוב ישכב דרך ארעי במלבושיו שלא על מטתו, וישן מעט שעור שידע בעצמו שיוכל לעמד בעת קריאת שמע ותפלה שלא תחטפנו השנה, ויתנהג בזה זמן מה עד שירגיל את עצמו להיות געור עד הבקר ולא יאנסנו השנה, וזה גדר גדול לכל דרכי היהדות כי כל ההתחלות קשות, וההרגל נעשה טבע.

יב. איתא בזהר הקדוש (והכ ח"ט דף י"ו) שהמהלך ארבע אמות בלי נטילת ידיים שחרית חייב מיתה, ורבים אין נזהרין מחמת חסרון ידיעה, ולפום מסקנת הרב האר"י ז"ל דבשנה תליא מלתא, ולכן אף הישן ביום חייב לטל, הכי נמי צריך להזהר לטל בכלי, ושלל לילה ארבע אמות בלי נטילה פהלכות נטילת ידיים שחרית, וכתב הרב ברפי יוסף (סק"א) שמיע לן מרבנן קדישי, דזמנין דמיא הרחק מאד מאדם, ובכלכתם ילכו פחות פחות מארבע אמות כאותה שאמרו גבי שבת, ולפי מה שאמרו גבי שבת (עיי"ן סי' רס"ו ע"א סק"ד ומג"א סק"ט) שצריך שיהא עומד לפוש או ישב, דבבלאו הכי אף שעומד, בלה תדא הליכה היא, הוא הדין כאן צריך להזהר לישב כל פחות מארבע אמות.

יג. אם אין פנאי לומר תקון חצות וסליחות טוב שייאמר תקון חצות, והוא עקר גדול יותר ויותר מהסליחות. (טז) אמר הבן, בלילי הקיץ שאין שהות לומר תקון חצות וללמד, מוטב שייאמר תקון חצות אף שלא ישאר לו פנאי ללמד (אגרות רמ"א סי' טז). (יז) בליל ערב ראש השנה יש לומר תקון חצות ככל השנה, אל יפל ממנו דבר (ש"ס דף י"א ע"א). (יח) בזמן הקיץ בשעת הדחק אף שעלה עמוד השחר יש מציאות לעשות התקון (ש"ס סי' י"א), ודוקא תכף לעלות עמוד השחר ולא יאחר, (לכ חיים דף י"ב ע"ב). (יט) בעת שאומר תקון חצות צריך שישנה מקומו עד גמר אמירת תקון לאה, וכן נוהגין פה עיר הקדש וירושלים תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן במדרש בית אל. (כ) בשנת השמיטה אין לומר תקון רחל, ודוקא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, וכן בימי העמר, ומראש השנה עד מוצאי סכות אין לומר תקון רחל בשום מקום, ובלייל שבת אין לומר אפלו תקון לאה,

ובליל יום טוב יש לומר תקוין לאה, וגם יש לומר מזמור (ההלים נא) בבא אליו נתן הנביא, (מחובלים). (כא) אחר שתיים עשרה שעות מתחלת הלילה אין לומר תקוין רחל (משפט כחוד או"ח סי' א, משם הזהיר). (כב) אחר תקוין חצות יעסק בתורה, ויכון לתת נחת רוח והעלאה אל השכינה העומדת מבחוץ, ואם יכון בזה להשתתף עמה בצערה אז נקרא שושבינא דמטרוניתא (כוונתו).

סימן ב

דין לבישת בגדים

א. לא ילבש חלוקו מִיִּשְׁב כְּשֶׁשׁוֹכֵב עָרִם, שְׁנִמְצָא חֲצִי גוּפוֹ מְגֻלָּה, אֲלָא יִקַּח חֲלוּקוֹ וַיִּכְנִיס בוֹ רֵאשׁוֹ וְזָרוּעוֹתָיו בְּעוֹדָנוּ שׁוֹכֵב, וְנִמְצָא כְּשִׁיקוֹם שֶׁהוּא מְכֻסָּה, וְהוּא הַדִּין כְּשִׁמְחֵלֶיף חֲלוּקוֹ מִחַל לְשֵׁבֶת וְכְדוּמָה, צָרִיף לְהִזְהַר שִׁיפְשִׁיט הַזָּרוּעוֹת וְתֵהָא הַחֲלוּק הַיֵּשֶׁן מִנַּחַת עַל כַּתְּפָיו, וַיִּכְנִיס הַחֲדָשׁ דְּרָף רֵאשׁוֹ וְאַחַר כֶּף יִשְׁלַשׁ הַיֵּשֶׁן דְּרָף רִגְלָיו, בְּאִפְּן שְׁלֵא יְהֵא גוּפוֹ מְגֻלָּה כָּלֵל.

ב. אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו. אם כן צריך לחשב כדי שלא לישב בגוף מגלה, על אחת כמה וכמה כדי שלא לעבר עברה בסתר, ובכל פעם שיזזהר לישב בכבוד לכבוד ה' אשר מלא כל הארץ כבודו, הרי זה ממכבדי ה' אשר עליהם נאמר (שמואל ב ג, ט) כי מכבדי אכבד.

ג. ידקדק בחלוקו ללבשו כדרכו. ואם לבשה הפוכה, יחזירנה כדרכה, פי יש מי שאומר שזה מעכב את התפלה, לפי פשוטן של דברים הטעם הוא כדי שלא יראו התפירות המגנות ויתגנה בעיני חבריו, משום הכי החמירו טפי גבי תלמיד חכם, ישמע חכם ויוסף לקח, על אחת כמה וכמה צריך להזהר בשאר דברים של גנאי יותר, ובפרט במלי דאסורא שאם לא ידקדק כחוט השערה אכא גנאי ואסור חליל ה' החמור, וגורם רעה לעצמו להיות שנאי בעיני הבריות אשר על זה נאמר (משלי ט, לו) כל משנאי אהבו מות רחמנא לצלן.

ד. ינעל מנעל של זמין תחלה ואחר כך של שמאל, וכשחולץ חולץ של שמאל תחלה, וכשרוחץ רוחץ יד זמין תחלה, וכשרוחץ כל גופו ירחץ ראשו תחלה, וכן כשרוחץ בחמין בערב שבת, ירחץ תחלה פניו ואחר כך ידיו ואחר כך רגליו, ונראה דהוא הדין כשלושב, ניח תחלה הכובע על ראשו ואחר כך שאר המלבוש.

ה. ישים שני צדי המלבוש ביד זמין, והימין ימסר לשמאל צד השמאל, וילבש הימין תחלה, ובפרט במלבושי שבת צריך להזהר יותר בזה.

ו. יזהר מללבש שני מלבושים יחד, ומלהניח מלבושיו תחת מראשותיו, דקשה לשכחה.

ז. לא ילך בקומה זקופה ולא בגלוי הראש, ומה טוב שיזהר שלא ישב בגלוי הראש אפלו לרגע אם לא לעת הצורך, ואפלו לקטנים נכון לכסות ראשם כי היכי דתהוי עליהו אימתא דשמיא, ולא טוב מנהג הבתולות בערי אדום שהולכות בגלוי הראש, ירא שמים לא יניח את אנשי ביתו לנהג כן, ואפלו במקרח בבית החיצון נכון לכסות ראשו עד שיכנס לבית הפנימי.

ח. אסור להזכיר שם ה' בגלוי הראש, וכסוי בידו לא מהני אלא ביד חברו, וצריכות להזהר בזה הנשים הטובלות לענין ברכת הטבילה, ויש אומרים דשומע כעונה ועונה כמברך לענין גלוי הראש וכדומה, ובפרט אם מכון לצאת, צריך להזהר כמו המברך.

ט. לא ילך יחף, כי אמרו רבותינו ז"ל (שנת כטו, א) שימפר כל אשר לו ויקנה מנעלים לרגליו, כי המונע מנעלים מרגליו הוא מגדה למקום (פסחים קיג, ב), ואפלו לילך במנעלים בלי אנפילאות או בתי רגלים של עור (הנקרא: מישטא"ש) הוא גנאי בפרט בעת התפלה, על זה אמרו בש"ס (שנת י, א) רבא רמי פוזמקי ומצלי משום דכתיב (עמוס ה, יב) הכון לקראת אלהיך ישראל, וכן ראוי כל ירא שמים לנהג.

י. ירגיל עצמו לפנות ערב ובקר, שהוא זריזות ונקיות ומביא לידי קדושה, ואל ירע בעיני התלמיד חכם אם ממצט בלמודו בשביל כך, כי מה לנו מזמן אם לא לעשות הטוב והישר בעיני אלהים, ואיך יקרב לשרת את ה' בגוף מלא צואה, הלא כתיב (תהלים קיג, א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, ואמרו רבותינו ז"ל (תענית יא, א) לעולם יראה אדם כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו דכתיב (הושע יא, ט) בקרבך קדוש, ולכן יש להזהר שלא לומר אפלו ברכות השחר עד שיבדק גופו, ואמרו בש"ס (נכוח טו, א) הרוצה שיקבל עליו על מלכות שמים שלמה, יפנה ויטל ידיו ויניח תפלין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזוהי קבלת על מלכות שמים שלמה, ויש סוד גדול לפנות קדם תפלה, ולכן ישתדל מאד שלא יהא גופו מלא צואה, כי הפליג מאד בענישו הספר הקדוש ראשית חכמה לפי סודן של דברים שהוא מערב קדש בחל, וכתבו המקבילים שהיות הגוף מלא צואה הוא מונע גדול לטהרת המחשבות, באפן שמי שהוא בעל נפש ורוצה לדבק בקונו, צריך להזהר מאד שיהא גופו נקי כל שעה, וזה מועיל גם כן לקריאת הגוף פדמוכח בש"ס (נכוח נה, א) באותה מטרונא שאמרה לרב יהודה בר אלעאי פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוה ברבית, והשיבה תרוניהו

אסירי לן, אלא עשרים וארבעה בתי כסאות אכא מביתי לבית המדרש וכדיקנא נפשאי בכלהו.

יא. לא ישלב אצבעות ידיו זו בזו, פי מוריד דין על עצמו חס וחסלילה, וכן לא יגביה ידיו למעלה מראשו על דרך שמגביה בשעת ברפת על נטילת ידים, פי גורם קללות לעצמו, כן אמרו בזהר הקדוש (ויקרא 97 כז), ורבים אין נוהרים מחמת חסרון ידיעה.

סימן ג

הנהגת בית הכסא

א. כשיפנס לבית הכסא יאמר התכבדו מכבדים וכו'. מורנו הרב רבי נתן שפירא כתב: יזהר לאמרו בכל פעם, פי הוא טוב לאמרו כדי להעביר ממנו רוח הטמאה ומחשבות רעות, ויהיה לבו פתוח תמיד לדברי תורה ללמד אותה בקדושה ובטהרה, וגם הרב האר"י כתב לאמרו, שפנה נצל שלא יהרהר בדברי תורה בבית הכסא. מי ראה התועליות האלה ולא יחוש לאמרו, והואיל והנסח כתוב בספר הטור ואינו מצוי ביד כל אדם אעתיקנו פה, והרוצה לאמרו יכתבנו בגני קטן עד שיהא מרגל בלשונו: 'התכבדו מכבדים קדושים משרתי עלין, שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני, המתינו לי עד שאפנס ואצא שכן דרכם של בני אדם', עד כאן.

ב. יהא צנוע בבית הכסא, ולא יגלה עצמו עד שישב. והנכון שלא לגלות פי אם מלפניו טפח ולאחריו טפח, והכל לפי המקום ולפי הצורך כדי שלא יטנף מלבושיו, כל אשר יוכל למעט בגלוי ימעט, ולא ידבר שם שום דבור פי מטמא האותיות הקדושות.

ג. לא ילכו שנים יחד. ויש להזהיר בזה גם על הקטנים אי משום שירגילו במלי דצניעותא, ואי משום שלא ירגילו במלי דפריצותא, ואפלו בקטנים הרבה שאינם יודעים עשות רע צריך להזהר, שהרי אמרו בש"ס (נכוחות מז, ב) דאתתא לא תיקום להשתין בפני תינוק יונק וכל שפן בגדולים קצת, וכדור יתום זה דשכיחא פריצותא, צריך לעמד הרבה על המשמר על הקטנים להרחיקם מן הכעור ומן הדומה לו.

ד. אשה לא תכנס לבית הכסא, ולא תצא מבית הכסא, ולא תכרך ברפת אשר יצר בפני אנשים, ולא תלך בלי סנר (הנקרא: ואנטאל), ולא תניח ידיה נגד

פְּנִיָּהּ שֶׁל מִטָּה בְּפָנֵי אַנְשִׁים, וְלֹא תִשְׁכַּב וְלֹא תִנִּיק יְלָדֶיהָ בְּדָדִים מְגֻלִּים בְּפָנֵי אַנְשִׁים, אֲפֹלוּ הֵם אַנְשֵׁי בֵּיתָה וְקְרוֹבֵיהָ, וְלֹא תִלָּךְ בְּרִגְלִים יַחְפִּים, וְכָל דְּרָכֵי הַצְּנִיעוּת כְּמוֹ שֶׁתִּזְהַר בְּפָנֵי אַנְשִׁים זָרִים וְנִכְבְּדִים, כִּף תִּזְהַר בְּפָנֵי אַנְשֵׁי בֵּיתָה דְּגִיִּסֵי בָּהּ. וְיוֹתֵר מֵהַמָּה, כָּל הָאִשָּׁה הַמְּרֻבָּה לְהִזְהַר בְּדָרְכֵי הַצְּנִיעוּת הָרִי זוּ מְשַׁבַּחַת, וְכִמְעַט כָּל עֲנֵשׁ הָאִשָּׁה בְּעוֹלָם הִזָּה וְלְעוֹלָם הַבָּא וְזִכְיָתָהּ לְעוֹלָם הַבָּא תִּלְוֶיהָ בָּזָה.

ה. יִסְגֵר הַדָּלֶת בְּעֵדוֹ מִשׁוּם צְנִיעוּת. וְיַעֲשֶׂה מִסְגֵּרַת מִבְּפָנִים כְּדִי שְׁלֹא יָבֹוא אָדָם פְּתָאֵם וְיִפְתַּח הַדָּלֶת וְיִגְנֹאֵי הַדְּבָר.

ו. בְּמָקוֹם שְׂאִינוּ מְקַיֵּם מְחִיצוֹת אָסוּר לְפָנוֹת גְּדוּלִים בֵּין מְזֻרַח לְמַעְרָב, וְיֵשׁ מִי שֶׁפָּרַשׁ בְּדַעַת הַרַמְבַּ"ם, דְּסָבַר דְּאֲפֹלוּ לְעִשׂוֹת בֵּית הַכֶּסֶא בְּאִפְסָן שִׁיָּהָא פְּרוּעוּ בֵּין מְזֻרַח לְמַעְרָב אָסוּר, לְכֵן יֵרָא שְׁמַיִם יִזְהַר לְכַתְּחֵלָה.

ז. הַיּוֹתֵר נִכּוֹן שִׁיתֵן מִטָּתוֹ רֹאשָׁה לְמְזֻרַח וּמְרַגְלוֹתֶיהָ לְמַעְרָב, וְצַדֵּי הַמִּטָּה בֵּין צְפוֹן לְדָרוֹם.

ח. אָסוּר לְקַנַּח בִּימִין. וְגַם כְּשֶׁמְקַנַּח בַּשְּׂמָאל לֹא יִקְנַח בְּאַצְבָּע הָאִמָּה שְׁקוֹשֵׁר בּוֹ רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, וְאִטֵּר יָד יִקְנַח בַּשְּׂמָאל דִּידָהּ שֶׁהוּא יְמִין כָּל אָדָם. (א) אָמַר הַבֵּן, לֹא יִשְׁתִּין מְעַמֵּד מִפְּנֵי נִיצוּצוֹת הַנִּתְזָיוֹן עַל רִגְלָיו (סְלַחוּ עִירוֹ סַעִיף יג), וְכַתֵּב הַלְבוּשׁ (ס"ט) הִינּוּ טַעְמָא כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה כְּכֹרוֹת שְׂפָכָה, דְּכֹרוֹת שְׂפָכָה אֵין מִימֵי רִגְלָיו עוֹשִׂין כְּפָה, וְנִיצוּצוֹת נוֹפְלִין עַל רִגְלָיו, וְנִמְצָא מוֹצִיא לַעֲזוֹ עַל בְּנָיו שֶׁהֵם מִמְזִירִים, וְכַפִּי זֶה נִרְאֶה דָאֵם מַנִּיחַ בְּתֵי רִגְלִים שֶׁל בְּגָד בְּאִפְסָן שְׂאֵף אֵם יְהִי נִיצוּצוֹת נִתְזָיוֹן נְבִלְעִים הֵם בְּבִגְד אֵין לְחוּשׁ, וְאֲפֹשֶׁר דִּישׁ לְהִזְהַר גַּם כֵּן שְׁלֹא לִטֵּל יָדָיו מְעַמֵּד מִפְּנֵי חֲשֵׁשׁ זֶה, וְאֵם נֹאמַר שֵׁישׁ שְׁנוּי בֵּין מְרָאָה הַמִּים לְמְרָאָה הַמֵּי רִגְלִים, הָרִי גַם בְּמֵי רִגְלִים כָּל שְׁלֹא נִתְעַכְּלוּ הַמִּים שֶׁשֶׁתָּה מְרָאִיהֶן כְּמְרָאָה הַמִּים, וְעוֹד דָאֵין שׁוּם אָדָם מִתְקָרֵב אֲצִלוֹ לְהַבְחִין בְּמְרָאִיתוֹ, וְכֹאשֶׁר מְרוּחֵק נִרְאֶה הָרִי זֶה בָּא לְיַד חֲשָׁדָא, אֲלֵא דְקִשָּׁה לִי עַל זֶה דָאֵם אֵיתָא לְהָא הוּי לָהּ לְאַשְׁמַעִינָן כָּל כִּי הָאֵי חֲדוּשָׂא, אֲשֶׁר עַל כֵּן נִרְאֶה דְבַנְי אָדָם אֵין בָּאִים לְחַשְׁדוֹ אֲלֵא כְּשִׁרְוֹאֵין נִיצוּצוֹת נִתְזָיוֹן עַל רִגְלָיו תַּכְּף אַחַר הַטֵּלַת מֵי רִגְלִים, וּלְפִי זֶה נִפְקָא מִנָּה שְׂאֵם מִשְׁתִּין בְּמָקוֹם שְׂאֵין שֵׁם אָדָם אֵין לְחוּשׁ לָזֶה.

ט. יִזְהַר שְׁלֹא לְאַחֵז בְּאִמָּה וְיִשְׁתִּין, כִּי אָמְרוּ בַּש"ס (נל"ה יג, א) שְׁכָל הָאוּחוֹז בְּאִמָּה וּמִשְׁתִּין כְּאֵלוֹ מְבִיא מְבוּל לְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל לָבֹוא לְהוֹצִיא שְׂכַבַת זְרַע לְבַטְלָהּ, וְאֵף שֵׁישׁ הַתֵּר בְּנִשׁוּי וְאִשְׁתּוֹ עִמוֹ, וּמַעֲטָרָה וְלִמְטָה לְצַד הָאֶרֶץ, מְכָל מָקוֹם לְפִי חֲמַר שֶׁבּוֹ הַנִּכּוֹן לְהַחְמִיר שְׁלֹא לְהִנִּיחַ יָד לְאִמָּה כָּלָל, אֲלֵא יִסְיַע בְּבָצִים אוֹ עַל יְדֵי מְטָלִית עָבָה, וְיִשָּׂא בַיּוֹם הַהוּא קֵל וְחֲמַר בְּעֲצָמוֹ שְׁלֹא יִנִּיחַ יָד לְמִטָּה לְהַתְחַכֵּף, שֶׁהָרִי אָמְרוּ בַּש"ס (ס"ג יג, ב) שְׂאֲפֹלוּ יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ לְמִטָּה